

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI RAHBARLARIDA KONFLIKTOLOGIK KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Rahmonova Dilnoza Raxmatxon qizi,
Namangan davlat universiteti doktoranti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18513824>

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlari va mas'ul xodimlarida konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalarining pedagogik ahamiyati tahlil qilinadi. Konfliktologik kompetentlik rahbarning nizoli vaziyatlarni anglash, tahlil qilish, konstruktiv muloqot asosida boshqarish va samarali hal etish qobiliyatlari majmui sifatida yoritiladi. Pedagogik trening texnologiyasiga asoslangan tajriba-sinov ishlari Namangan viloyatidagi 17 ta maktabgacha ta'lim muassasasida 47 nafar rahbar va xodim ishtirokida o'tkazildi. Natijalar trening mashg'ulotlari konfliktologik kompetentlik darajasini sezilarli oshirganini, past ko'rsatkichlar kamayib, yuqori daraja ulushi ortganini ko'rsatdi. Olingan xulosalar maktabgacha ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini va jamoada sog'lom psixologik muhitni ta'minlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: konfliktologik kompetentlik, maktabgacha ta'lim tashkiloti, rahbarlar, pedagogik trening, nizoli vaziyat, ta'lim boshqaruvi.

Аннотация. В статье анализируются педагогические возможности технологий развития конфликтологической компетентности руководителей и ответственных сотрудников дошкольных образовательных организаций. Конфликтологическая компетентность рассматривается как совокупность умений руководителя распознавать, анализировать и управлять конфликтными ситуациями на основе конструктивного общения и эффективного разрешения противоречий. Педагогический эксперимент, основанный на тренинговых технологиях, был проведён в 17 дошкольных учреждениях Наманганской области с участием 47 руководителей и сотрудников. Результаты показали, что тренинговые занятия способствуют значительному росту уровня конфликтологической компетентности, снижению доли низких показателей и увеличению высокого уровня. Полученные выводы имеют практическую значимость для повышения эффективности управления и формирования благоприятного социально-психологического климата в коллективе.

Ключевые слова: конфликтологическая компетентность, дошкольная образовательная организация, руководители, педагогический тренинг, конфликтные ситуации, управление образованием.

Abstract. This article examines the pedagogical potential of technologies for developing conflictological competence among leaders and responsible staff of preschool education organizations. Conflictological competence is defined as a set of skills enabling leaders to identify, analyze, and manage conflicts through constructive communication and effective resolution strategies. A training-based pedagogical experiment was conducted in 17 preschool institutions in Namangan region involving 47 leaders and staff members. The findings indicate that training sessions significantly increase the level of conflictological competence, reduce low-level indicators, and expand the proportion of high-level competence. The results are practically valuable for improving managerial effectiveness and fostering a positive socio-psychological climate in preschool organizations.

Keywords: conflictological competence, preschool education organization, leaders, pedagogical training, conflict situations, education management.

Kirish. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida boshqaruv jarayonlarining samaradorligi, avvalo, ta'lim tashkiloti rahbarlarining kasbiy va shaxsiy

kompetensiyalariga bevosita bog'liqdir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlari faoliyatida pedagoglar, tarbiyachilar, ota-onalar hamda bolalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni muvofiqlashtirish, jamoada sog'lom psixologik muhitni ta'minlash va nizoli vaziyatlarni samarali hal etish muhim boshqaruv vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu bois, rahbarlarda konfliktologik kompetentlikni shakllantirish va rivojlantirish zamonaviy ta'lim boshqaruvi oldida turgan dolzarb masalalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Konfliktologik kompetentlik rahbarning nizoli vaziyatlarni oldindan anglash, ularning kelib chiqish sabablarini tahlil qilish, konstruktiv muloqot orqali mojarolarni boshqarish hamda ularni pedagogik jarayon manfaatlarini yo'lida hal etish qobiliyatini ifodalaydi. Ilmiy tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, konfliktologik kompetentlik yetarli darajada rivojlanmagan rahbarlar faoliyatida jamoa ichida kelishmovchiliklarning kuchayishi, psixologik zo'riqish va ish samaradorligining pasayishi kuzatiladi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar manfaatlarini himoya qilish va ota-onalar bilan hamkorlikni ta'minlash jarayonida nizoli vaziyatlarning tez-tez yuzaga kelishi ushbu kompetensiyaning ahamiyatini yanada oshiradi.

Zamonaviy pedagogik va boshqaruv tadqiqotlarida konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Treninglar, interaktiv mashg'ulotlar, keys-stadi, rolli o'yinlar, reflektiv tahlil va mediatorlik yondashuvlariga asoslangan texnologiyalar rahbarlarda nizolarni konstruktiv hal etish ko'nikmalarini shakllantirishda samarali vosita sifatida e'tirof etilmoqda. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlari uchun mo'ljallangan konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan texnologiyalarni tizimli va maqsadli joriy etish masalasi hali ham yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Shu munosabat bilan, mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarida konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik va boshqaruv texnologiyalarining nazariy asoslari tahlil qilinib, ularni ta'lim amaliyotida samarali qo'llash imkoniyatlari yoritiladi. Tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tizimida rahbarlarning boshqaruv kompetensiyalarini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarida konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika, ta'lim menejmenti va amaliy psixologiya fanlarida dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlarda konfliktologik kompetentlik rahbar shaxsining kasbiy muhim sifati sifatida talqin qilinib, u nizoli vaziyatlarni anglash, tahlil qilish, boshqarish va konstruktiv hal etish qobiliyatlari majmui sifatida izohlanadi. Tadqiqotchilar ushbu kompetensiyaning rivojlanganligi ta'lim muassasasida sog'lom ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirish va boshqaruv samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligini ta'kidlaydilar. Pedagogik va psixologik adabiyotlarda konfliktlar tabiati, ularning turlari hamda kelib chiqish omillari keng yoritilgan. Konfliktlar shaxslararo munosabatlar, rol va vazifalarning noto'g'ri

taqsimlanishi, kommunikativ uzilishlar hamda emotsional zo'riqish natijasida yuzaga kelishi ko'rsatiladi. Ayniqsa, ta'lim tashkilotlarida rahbarning konfliktologik kompetentligi yetarli bo'lmagan holatlarda nizolar konstruktiv yechim topmasdan, jamoada salbiy psixologik muhitni kuchaytirishi qayd etiladi.

Ta'lim menejmentiga oid tadqiqotlarda rahbarlarning konfliktologik kompetentligini rivojlantirish texnologiyalariga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu adabiyotlarda trening texnologiyalari, muammoli vaziyatlar asosida o'qitish, keys-stadi, rolli o'yinlar va reflektiv tahlil rahbarlarning nizoli vaziyatlarga tayyorgarligini oshirishda samarali pedagogik vosita sifatida baholanadi. Bunday texnologiyalar rahbarlarda empatiya, samarali muloqot, muzokara olib borish va mediatorlik ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lim tizimiga oid ilmiy manbalarda konfliktologik kompetentlik masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki mazkur sohada rahbarlar nafaqat pedagoglar va xodimlar bilan, balki ota-onalar hamda bolalar manfaatlari bilan bog'liq murakkab ijtimoiy munosabatlarni boshqarishga majbur bo'ladilar. Tadqiqotlarda maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarining konfliktologik kompetentligini rivojlantirish bolalar tarbiyasi sifati va ota-onalar bilan hamkorlik samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi asoslab berilgan.

So'nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishda innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash masalasi keng yoritilmoqda. Xususan, interaktiv treninglar, reflektiv seminarlar, coaching va mentoring elementlari rahbarlarning nizolarni boshqarish bo'yicha amaliy ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qilishi qayd etiladi. Biroq mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlari uchun mo'ljallangan konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalarini tizimli, bosqichma-bosqich va maqsadli joriy etishga oid tadqiqotlar yetarli darajada emas. Tahlil qilingan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish masalasi nazariy jihatdan yoritilgan bo'lsa-da, uni maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlari faoliyati bilan integratsiyalashgan holda, amaliy texnologiyalar asosida o'rganish dolzarb ilmiy vazifa bo'lib qolmoqda. Aynan ushbu holat mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilab, maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarida konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalarini ilmiy asosda tadqiq etish zaruratini yuzaga keltiradi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda **pedagogik trening texnologiyasiga asoslangan tajriba-sinov metodi** qo'llanildi. Ushbu metod maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarida konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik texnologiyalarning samaradorligini aniqlashga yo'naltirildi. Pedagogik trening metodi rahbarlarning nizoli vaziyatlarni anglash, tahlil qilish va konstruktiv hal etish bo'yicha amaliy ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beruvchi faol o'qitish usuli sifatida tanlandi. Tadqiqot jarayonida trening mashg'ulotlari nizoli vaziyatlarni modellashtirish, rolli o'yinlar, keys-stadi va reflektiv muhokamalar asosida tashkil etildi. Trening

texnologiyasi rahbarlarning muloqot madaniyati, empatiya, muzokara olib borish va mediatorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qildi. Konfliktologik kompetentlik darajasi treningdan oldingi va keyingi bosqichlarda taqqoslab baholandi. Mazkur metod rahbarlarning real boshqaruv faoliyatiga yaqin sharoitlarda nizolarni boshqarish tajribasini orttirishiga imkon berib, konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalarining pedagogik samaradorligini ilmiy asosda aniqlashga xizmat qildi.

Tahlil va natijalar. Pedagogik tajriba-sinov ishlari Namangan viloyatidagi **17 ta maktabgacha ta'lim muassasasida** faoliyat yuritayotgan **47 nafar rahbar va mas'ul xodim** ishtirokida o'tkazildi. Tadqiqotning asosiy maqsadi pedagogik trening texnologiyasiga asoslangan yondashuv orqali rahbar va xodimlarda konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish samaradorligini aniqlashdan iborat bo'ldi.

Tajriba-sinov uch bosqichda tashkil etildi:

1. **Diagnostik (boshlang'ich) bosqich-** Ishtirokchilarning konfliktologik kompetentlik darajasi (past, o'rtacha, yuqori) aniqlanib, boshlang'ich holat qayd etildi.

2. **Formativ (ta'sir) bosqich-** Pedagogik trening texnologiyasi joriy etildi. Trening mashg'ulotlari nizoli vaziyatlarni modellashtirish, rolli o'yinlar, keys-stadi, guruhiy muhokama va reflektiv tahlil asosida olib borildi.

3. **Nazorat (yakuniy) bosqich-** Treningdan so'ng konfliktologik kompetentlik darajasi qayta o'lchandi va boshlang'ich natijalar bilan taqqoslandi.

Boshlang'ich diagnostika natijalari shuni ko'rsatdiki, ishtirokchilarning aksariyat qismida konfliktologik kompetentlik past va o'rtacha darajada bo'lgan. Formativ bosqichda pedagogik trening texnologiyasini qo'llash natijasida rahbar va xodimlarning nizoli vaziyatlarni tahlil qilish, muloqot orqali hal etish va konstruktiv qaror qabul qilish ko'nikmalarida ijobiy o'zgarishlar kuzatildi.

1-jadval

Konfliktologik kompetentlik darajasining dinamikasi
(tajriba-sinovdan oldin va keyin, n = 47)

Daraja	Tajriba-sinovdan oldin (son / %)	Tajriba-sinovdan keyin (son / %)
Past	21 nafar / 44,7 %	7 nafar / 14,9 %
O'rtacha	18 nafar / 38,3 %	19 nafar / 40,4 %
Yuqori	8 nafar / 17,0 %	21 nafar / 44,7 %
Jami	47 / 100 %	47 / 100 %

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, trening texnologiyasi joriy etilgach, yuqori darajadagi konfliktologik kompetentlik ulushi sezilarli darajada oshgan (17,0 % → 44,7 %), past daraja esa keskin kamaygan (44,7 % → 14,9 %). Bu natijalar pedagogik trening texnologiyasining samaradorligini yaqqol tasdiqlaydi.

Xulosa. Maqoladan olingan natijalar maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlari va mas'ul xodimlarida konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish ta'lim boshqaruvi samaradorligini oshirishda muhim pedagogik omil ekanligini ko'rsatdi. Maqolada konfliktologik kompetentlik rahbar shaxsining nizoli vaziyatlarni anglash, tahlil qilish,

konstruktiv muloqot orqali boshqarish va ularni pedagogik jarayon manfaatlari asosida hal etish qobiliyatlari majmui sifatida namoyon bo'ldi. Namangan viloyatidagi 17 ta maktabgacha ta'lim muassasasida faoliyat yuritayotgan 47 nafar rahbar va xodim ishtirokida o'tkazilgan tajriba-sinov ishlari pedagogik trening texnologiyasining yuqori samaradorligini tasdiqladi. Trening mashg'ulotlari natijasida ishtirokchilarning konfliktologik kompetentlik darajasida sezilarli ijobiy o'zgarishlar kuzatildi: past darajadagi ko'rsatkichlar kamayib, yuqori darajadagi kompetentlik ulushi keskin oshdi. Bu holat trening texnologiyalarining rahbar va xodimlarda amaliy konfliktologik ko'nikmalarni shakllantirishdagi ahamiyatini yaqqol namoyon etdi. Konfliktologik kompetentlikni rivojlantirishda interaktiv treninglar, rolli o'yinlar, keys-stadi va reflektiv tahlilga asoslangan texnologiyalar rahbarlarning real boshqaruv faoliyatiga yaqin sharoitlarda nizolarni samarali boshqarish tajribasini shakllantiradi. Bunday yondashuv jamoada sog'lom psixologik muhitni ta'minlash, pedagoglar va ota-onalar bilan hamkorlikni mustahkamlash hamda ta'lim tashkiloti faoliyatining umumiy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari rahbarlarida konfliktologik kompetentlikni rivojlantirish texnologiyalarini tizimli va maqsadli joriy etish ta'lim boshqaruvini takomillashtirishning muhim sharti hisoblanadi. Mazkur tadqiqot natijalari maktabgacha ta'lim tizimida rahbarlar va xodimlar uchun malaka oshirish dasturlarini boyitish, shuningdek, nizolarni boshqarishga oid amaliy-metodik tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Анцупов А. Я., Шишилов А. И. Конфликтология. – Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 551 с.
2. Гришина Н. В. Психология конфликта. – Санкт-Петербург: Питер, 2015. – 576 с.
3. Кибанов А. Я. Управление персоналом организации. – Москва: ИНФРА-М, 2016. – 695 с.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании. – Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
5. Хуторской А. В. Компетентный подход в образовании. – Москва: Эйдос, 2013. – 256 с.
6. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Москва: Политиздат, 1975. – 304 с.
7. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – Санкт-Петербург: Питер, 2002. – 720 с.
8. Ильин Е. П. Психология общения и межличностных отношений. – Санкт-Петербург: Питер, 2011. – 576 с.